

Oponentský posudek disertační práce PhDr. Jana Vitoň

Disertační práce dr. Jana Vitoň „Hrdina a antihrdina ve státním zájmu (K typologii literárních hrdinů v období polského baroka)“ zahrnuje velmi rozsáhlé období polských dějin (16. – 18. století), v jejichž rámci se rozvíjí literatura od renesance k baroku. Charakteristické rysy literárního vývoje Polska v tomto období se pokusil autor postihnout na vybraných typech hrdinů a antihrdinů, spjatých s osudy polské Rzeczypospolité.

Osobitost kultury polského baroka spatřuje kolega Vitoň ve vzájemném kontaktu a opozici paláce a dvora, přičemž na oba tyto kulturní typy působí domácí městský a vesnický folklór i cizí vzory. Důležitým faktorem v literárním životě renesančního a barokního Polska je podobně jako v Čechách a v celé střední i západní Evropě protestantská reformace a katolická reforma (protireformace). dr. Vitoň proto rozebírá náboženské poměry v Polsku i sílíci prokatolické hlasy (Piotr Skarga Powenski), odmítající tolerantní mentality, která měla zázemí v „zlaté šlechtické svobodě.“ Do této kapitoly by bylo, myslím, vhodné zařadit i podkapitulu 5. 3 o významu Tridentského koncilu na uměleckou tvorbu. Dr. Vitoňovi nejde jenom o vykreslení náboženského pozadí literárního života, ale o zachycení formování katolické mentality polského národa, vrcholící v sarmatském umění a kultuře. Polonizace katolicismu během 17. století je tak paradoxně vyvrcholením období politického rozkladu šlechtické Rzeczypospolité, ale současně i devizou pro další přežití polského národa po rozdělení polského státu r. 1795 mezi Rusko, Prusko a Rakousko.

V kapitole „Formování ideálu rytířské etiky“ vymezuje dr. Vitoň typ středověkého rytíře a využívá k tomu rozsáhlé odborné literatury. Pro dané téma by bylo jistě vhodné poukázat na studie Z. Kalisty, např. na *Tvář baroka*, v nichž charakterizuje středověký, renesanční a barokní typ hrdiny. Stejně tak i vztah k českému aristokratickému prostředí lze sledovat na autorovi polského původu Bartoloměji Paprockém z Hlohol.

V páté kapitole sleduje kolega Vitoň adaptaci Tassova *Osvobozeného Jeruzaléma* v eposu Piotra Kochanowského *Gofred abo Jeruzalema wyzwolona*. Proměnu historického Godefroye z Bouillonu v eposu T. Tassa a P. Kochanowského spatřuje v aktualizaci látky na problémy Polska 17. století. Jí odpovídá původní podoba rytíře – obránce křesťanstva před nevěřícími. Současně na tomto díle demonstruje způsob přejímání cizích podnětů v polské renesanční a barokní literatuře. Polskou literaturu tak zapojuje do obdobných překladatelských aktivit v zaalpském světě. Z hlediska komparatistického lze sledovat i paralely v české renesanční a barokní literatuře.

Těžiště práce dr. Vitoně, zaměřující se na šlechtickou societu, spatřuji v analýze tzv. sarmatismu, teorie o sarmatské genezi polského národa. Její kořeny nachází již u kronikáře Jana Długosze a její rozpracování u historiků 16. století. Představa bojovného národa, hájícího křesťanský svět a uzavírajícího se do svého vlastního světa přepychových sídel a odmítajícího všechno cizí, se postupně v interpretaci dr. Vitoně stává společensky i politicky retardujícím prvkem. Vitoňův postup – nejprve podat ideový, politický a společenský vývoj,

potom doložit na literatuře dává předpoklady k vytvoření solidního literárněhistorického textu. Diskuse nad negativní, anebo pozitivní funkcí sarmatismu poskytují především m literární díla jednotlivých autorů. *Żwierciadło ...* Mikolaje Reje, jak už sám název napovídá, patří do žánru knížecích zrcadel a představuje modifikaci tohoto žánru směrem k praktickému návodu pro život polského šlechtice 16. Století. Z dalších důležitých žánrů sarmatské literatury jsou bezesporu paměti, především Jana Chryzostoma Paska, známé i v českém prostředí díky vydání v Odeonu 1975. Na těchto a na dalších autorech se podařilo dr. Vitoňovi zachytit obraz polského státu a polské společnosti v období vrcholného baroka z pohledu polské aristokracie. Jak ukazuje Paskovo dílo ve srovnání s dílem Wespazjana Kochowského, jsou postoje a názory jejich příslušníků diferencované podle jejich politického rozhledu, osobních nebo rodinných zájmů atd. Tento šlechtický obraz barokního období polské literatury vrcholí v krizi barokního eposu, čerpajícího z tradice Kochanowského parafráze Gofreda. *Obleżenie Jasnej Góry Czenstochowskiej* je dokladem osobité snahy polského aristokratického prostředí prosadit svou ideu polské velkosti v ideálu rytířství.

Evokace rytířských motivů však není pouze polskou specifikou. Mohli bychom najít jejich rezonanci např. v literatuře španělské. Rovněž literatura polských měšťanských vrstev vykazuje řadu shodných rysů s evropským kontextem. Její specifikem jsou zcela jistě Kněžské tažení Albertův návrat. Kritika šlechty a její přehlížení měšťanského prostředí včetně snahy zbavit

města účasti na politickém dění nachází obdobu i v české literatuře v období jagellonském, kdy se česká stavovská společnost poněkud blížila tendencím polské šlechty. Zároveň se nabízí otázka role šlechty v polském a českém prostředí v literárním životě. Třebaže z hlediska státoprávního znamenalo třetí dělení Polska zánik státu, probíhal vývoj literatury a jazyka jinak než českém státě po vydání Obnoveného zřízení zemského. Zcela jiné byly i role polské a české šlechty. Jinou roli hrála i literatura lidových vrstev v Polsku a jinou v Čechách a na Moravě.

Disertační práce dr. J. Vitoně podává na pozadí historického vývoje Polska a v kontextu evropského literárního dění výsek z polské literární historie od 16. – 18. století. Jak šíří pojetí i hloubkou analyzovaného materiálu splňuje podmínky kladené na disertační práce. Doporučuji ji proto k obhajobě.

V Praze dne 25. června 2010

Doc. PhDr. Jiří Hošna, CSc.